

*В.С. Мазурков,
Міжнародний університет фінансів, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ

Постановка проблеми. У роботах вітчизняних науковців розглядалися лише окремі питання правової характеристики договору, як підстави для виникнення кредитних відносин, зокрема статус кредитних спілок як учасників ринку кредитних капіталів [3]. Аналізу процесу кредитування присвячені також праці економічного спрямування [2]. Однак монографічних праць щодо комплексного дослідження правових характеристик суті кредитного договору відповідно до реалій сьогодення в Україні немає.

Мета статті. Метою дослідження є поглиблення економічних та правових знань про кредит як соціальне явище, юридичну природу, види, зміст та сторони кредитного договору, відповідальність за невиконання його умов, а також особливості правового регулювання відносин, що виникають на підставі даного юридичного факту.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце у фінансовій системі України посідає кредит. Кредит – важливий інструмент, за допомогою якого держава здійснює мобілізацію та перерозподіл тимчасово вільних коштів і контроль за правильним їх використанням. Кредит сприяє підвищенню ефективності економіки, стимулює грошовий обіг та є важливим інструментом державного регулювання економіки.

Відповідно до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”, кредит – це кошти та матеріальні цінності, які надаються резидентами або нерезидентами у користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під процент. У банківській практиці відповідно до чинного законодавства кредити поділяються на такі: фінансовий кредит; товарний кредит; кредит під цінні папери, що засвідчують відносини позики; інвестиційний податковий кредит [4].

Комерційні банки здійснюють кредитування підприємств та організацій на договірних умовах. Як відомо, надання банківського кредиту оформлюється укладанням кредитного договору. Визначення кредитного договору дається в ст. 1054 Цивільного кодексу України [6]. Отже, кредитний договір – це договір, за яким банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов’язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов’язується повернути кредит та сплатити проценти. Кредитний договір є договором публічним, концесуальним, платним, двостороннім, зобов’язальним. Вимоги до форми і порядку укладення кредитного договору передбачені ст. 1055 Цивільного

кодексу України, ст. 6 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [5; 6]. Кредитний договір укладається між позичальником і кредитором у письмовій формі, визначає взаємні зобов’язання щодо суми кредиту, строку його повернення, розміру та порядку сплати відсотків і не може змінюватися в односторонньому порядку. Кредитні договори, укладені з недодержанням письмової форми, є нікчемними.

Кредитний договір – це юридичний документ, який визначає взаємні зобов’язання і відповідальність між комерційним банком і клієнтом з метою одержання останнім кредиту. До умов кредитного договору належать: об’єкти кредитування, розмір кредиту, умови його надання та погашення, відсоткові ставки за користування кредитом та порядок сплати відсотків, умови здійснення банківського контролю за використання коштів, способи забезпечення виконання клієнтом зобов’язань за договором, перелік розрахунків та відомостей, необхідних для кредитування, строк їх надання клієнту, майнова відповідальність за порушення умов договору тощо. Конкретний зміст зазначеного договору і перелік всіх його умов визначаються за згодою сторін.

Принципове значення в кредитному договорі має розмір відсоткової ставки за користування кредитом, яка встановлюється банком і позичальником самостійно. Розмір її залежить від кредитного ризику, наданого забезпечення, попиту на кредит, строку кредитування, облікової ставки та інших чинників. У кредитному договорі реальна відсоткова ставка визначається на підставі ставки рефінансування НБУ, яка називається обліковою ставкою.

Банки приймають рішення про надання кредиту на підставі аналізу діяльності потенційного позичальника, його кредитоспроможності, прогнозованого ризику неповернення кредиту. Видана за кредитним договором сума грошей зараховується банком на рахунок, який відкривається в установах банку для обліку виданого кредиту. Банки приймають рішення щодо надання кредитів позичальникам відповідно до своїх статутів та внутрішніх положень, які регулюють кредитну діяльність.

Слід зазначити, що за кредитним договором юридичні права й обов’язки сторін – банків та клієнтів – неоднакові. У банку-кредитора фактично є всі права, а головний його обов’язок полягає у наданні кредитів різних видів. На клієнта покладаються в основному обов’язки (хоча позичальник може і відмовитися від укладення договору) повернути в строк одержаний кредит, сплатити банку відсотки за користування кредитом, не ухилятися від банківського контролю, додержуватися цільового використання одержаного кредиту, надати і гарантувати наявність забезпечення за договором на весь строк кредитування. За порушення зобов’язань за кредитним договором сторони несуть відповідальність у вигляді стягнення неустойки і відшкодування збитків.

При кредитуванні підприємств, організацій велике значення має зміцнення кредитної дисципліни, що передбачає своєчасне погашення кредиту і точне додержання позичальниками всіх умов договору. В разі порушення кредитної дисципліни до клієнта можуть застосовуватися такі санкції:

- сплата банку підвищених відсотків з простроченого кредиту;
- припинення кредитування з правом дострокового одностороннього розірвання договору;
- дострокове стягнення раніше наданого кредиту зі сплатою штрафу;
- переведення на акредитивну форму розрахунків або надання додаткових гарантій; стягнення у безспірному порядку прострочених платежів, що встановлюються за згодою сторін.

У кредитних договорах також передбачається відповідальність позичальника за несвоєчасне повернення кредиту та відсотків за його користування і банку за несвоєчасне перерахування валюти кредиту у вигляді стягнення пені, що встановлюється за згодою сторін [1, с. 226-227].

Важливим є те, що за порушення банками та іншими фінансово-кредитними установами банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національним банком застосовуються заходи впливу, зокрема, накладення на банки штрафів у розмірі одного відсотка зареєстрованого статутного фонду банку-порушника за кожний випадок порушення.

Висновки. Відносини, що виникають при укладенні кредитного договору, є специфічною формою взаємовідносин комерційного банку та клієнта. І хоча виникають за волевиявленням позичальників, вони мають грошовий характер, характеризуються нерівністю суб'єктів – банку й клієнта.

Список літератури

1. Костюченко О.А. Правові основи банківської діяльності. – К.: Видавництво “Магістр – XXI сторіччя”, 2005. – 400 с.
2. Лагутін В.Д. Кредитування. Теорія і практика. – К.: Знання, 2001. – 215 с.
3. Орлюк О.П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 104 с.
4. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.94 № 334/94-ВР // <http://www.rada.gov.ua>.
1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // <http://www.rada.gov.ua>.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 40-44. – 356 с.
Отримано 25.11.2007